

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 กระทรวงสาธารณสุขได้มีโครงการเพิ่มและขยายการผลิตกำลังคน โดยมีเป้าหมายที่สำคัญคือเร่งรัดการผลิตและพัฒนาสมรรถนะบุคลากรทางด้านสาธารณสุข รวมไปถึงต้องส่งเสริมและพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพที่สำคัญ (กระทรวงสาธารณสุข, 2539) เนื่องจากปัจจุบันปัญหาทางด้านสุขภาพของประชาชนเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต และพัฒนาประเทศ ส่วนใหญ่เกิดจากการเจ็บป่วยด้วยโรคติดต่อ โรคไม่ติดต่อ (สรงศ์ภักดิ์ ดวงคำสวัสดิ์, 2540) และการเจ็บป่วยด้วยอุบัติเหตุต่าง ๆ เมื่อวิเคราะห์สาเหตุของการเกิดปัญหาสุขภาพเหล่านี้ จะเห็นได้ว่าเป็นผลมาจากพฤติกรรมของบุคคลเป็นหลัก เช่น การขาดความรู้ ความเข้าใจอย่างแท้จริงเกี่ยวกับการปฏิบัติตนที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งนำไปสู่การเจ็บป่วยและตายในที่สุด ดังนั้นปัญหาสุขภาพของบุคคลมีสาเหตุมาจากเจตคติและพฤติกรรมสุขภาพส่วนบุคคล ซึ่งเห็นได้ว่าสถานบริการสาธารณสุขทุกระดับ และบุคลากรทางด้านสาธารณสุข โดยเฉพาะโรงพยาบาลได้นำวิธีการทางสุขศึกษาเข้ามาใช้ในการแก้ปัญหาสุขภาพของประชาชน เน้นประชาชนควรจะมีส่วนร่วมในการสุศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันควบคุมโรค และการส่งเสริมสุขภาพ (บุญเยี่ยม ตระกูลวงษ์, 2528) โดยแทรกการให้สุศึกษาเข้าไปในบริการทางสุขภาพมุ่งให้ประชาชนทุกระดับมีความรู้ ความสามารถในการดูแลสุขภาพของตนเอง พัฒนาพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสม จึงต้องเน้นให้บุคลากรทางด้านสาธารณสุขทุกหน่วย ทุกระดับถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องให้บริการสุศึกษาแก่ผู้มารับบริการทุกคนเป็นพื้นฐาน (กระทรวงสาธารณสุข, 2539)

วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดขอนแก่น เป็นสถาบันการศึกษา สังกัดสถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข มีบทบาทหน้าที่ในการผลิตนักศึกษาทางด้านสาธารณสุข 5 หลักสูตร คือ หลักสูตรประกาศนียบัตรสาธารณสุขศาสตร์ (สาธารณสุขชุมชน) หลักสูตรประกาศนียบัตรสาธารณสุขศาสตร์ (ทันตสาธารณสุข) หลักสูตรประกาศนียบัตรสาธารณสุขศาสตร์ (เจ้าพนักงานเภสัชกรรม) หลักสูตรประกาศนียบัตรสาธารณสุขศาสตร์ (กู้ชีพ) ซึ่งมีระยะเวลาในการศึกษา 2 ปี และหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต (ต่อเนื่อง) เป็นหลักสูตรที่ร่วมผลิตกับมหาวิทยาลัยมหิดล มีระยะเวลาในการศึกษา 2 ปี 6 เดือน จุดมุ่งหมายในการผลิตบุคลากรสาธารณสุขทั้ง 5 หลักสูตรนี้ก็เพื่อให้ผู้สำเร็จการศึกษามีความรู้ ความสามารถ ทักษะ เจตคติ

ความรับผิดชอบต่อน้ำที่และความก้าวหน้าทางวิชาการต่อการนำไปประกอบอาชีพด้านการสาธารณสุข ให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาสาธารณสุขของชาติ (วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร, 2540)

หลักสูตรประกาศนียบัตรสาธารณสุขศาสตร์ (สาธารณสุขชุมชน) จะรับบุคคลเข้าศึกษาต่อทั้งประเภททุนทั่วไป และทุนลูกจ้างในกระทรวงสาธารณสุข โดยจัดการเรียนการสอนเป็นระบบทวิภาคใช้เวลาในการศึกษา 2 ปี ในปีการศึกษาที่ 1 จัดการเรียนการสอนเป็นภาคทฤษฎี ระยะเวลาในการศึกษา 7 เดือน ประกอบด้วยเนื้อหาพื้นฐานทางวิชาการทั่ว ๆ ไป การรักษายาบาลเบื้องต้น การปฐมพยาบาล การพยาบาล การป้องกันและควบคุมโรค และความรู้ในวิชาชีพ ความรู้ด้านการรักษายาบาลเบื้องต้น การฝึกปฏิบัติงานภาคสนาม 1 (รักษายาบาล) ระยะเวลา 5 เดือนที่โรงพยาบาลชุมชน โดยจะมีการฝึกปฏิบัติในด้านต่าง ๆ ดังนี้ ด้านทักษะการพยาบาล คือฝึกปฏิบัติกิจกรรมทางด้านการพยาบาลพื้นฐานที่จำเป็น การทำคลอดในรายฉุกเฉิน การส่งเสริมและฟื้นฟูสุขภาพ และทักษะพฤติกรรมกรรมการฝึกปฏิบัติ ซึ่งการที่จะทำให้ผู้มารับบริการ ผู้ป่วย ผู้ที่สนใจทั่วไป และประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติตนให้ถูกต้องรู้จักดูแลสุขภาพ มีความรู้ในการควบคุมและป้องกันโรค สามารถฟื้นฟูสุขภาพร่างกายเมื่อเกิดความพิการได้ ก็คือ การให้สุขศึกษา (Health Education) ได้มีการนำสื่อชนิดต่าง ๆ เข้ามาเป็นองค์ประกอบสำคัญในงานสุขศึกษา ซึ่งจะเป็นตัวกลางถ่ายทอดความรู้ ข้อมูลข่าวสารถึงกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในพฤติกรรมสุขภาพ มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ถูกต้องและยังเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการให้สุขศึกษาอีกด้วย (ระเด่น หัสดี และอดิศักดิ์ สัตย์ธรรม, 2535)

ในการปฏิบัติงานที่โรงพยาบาลชุมชน นักศึกษาประกาศนียบัตรสาธารณสุขศาสตร์ (สาธารณสุขชุมชน) จะมีการให้สุขศึกษารายบุคคล สุขศึกษารายกลุ่ม รวมไปถึงสุขศึกษาแบบมวลชนด้วย จึงมีความจำเป็นต้องผลิตและใช้สื่อเพื่อให้ความรู้ทางด้านสุขภาพอนามัย การส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรคหรือให้ความรู้ทางด้านสาธารณสุขแก่ประชาชน จึงควรนำหลักวิชาการในการผลิตและการใช้สื่อมาดำเนินการอย่างเป็นระบบให้ครบวงจรเหมาะสมกับสภาพความต้องการในการผลิตและการใช้สื่อสุขศึกษา (ระเด่น หัสดี, 2536) โดยนำการให้สุขศึกษามาเป็นกลวิธีในการดำเนินงานสาธารณสุข เพื่อให้ประชาชนทุกคนในประเทศมีสุขภาพดีถ้วนหน้าในปี 2543 โดยเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาสาธารณสุข เพื่อช่วยเหลือตนเองให้มากที่สุด (สมิคร เวชจันทร์ฉาย, 2539)

จากการศึกษานำร่อง (Pilot project) เกี่ยวกับสภาพทั่วไปของการผลิตและใช้สื่อสุขศึกษา รวมทั้งปัญหาการผลิตและใช้สื่อสุขศึกษาของนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรสาธารณสุขศาสตร์ (สาธารณสุขชุมชน) รุ่นที่ 66 ที่เคยผ่านการฝึกปฏิบัติงานในภาคสนาม 1 (รักษายาบาล) มาแล้ว

นั้นโดยใช้แบบสอบถามปลายเปิดพบว่ามีปัญหาการผลิตและใช้สื่อสุขศึกษาในด้านการประมาณการผลิต ร้อยละ 42 ในด้านความรู้และประสบการณ์ของนักศึกษาไม่ได้มีการปฏิบัติในด้านการผลิตสื่อใช้สื่อบางประเภท ถึงร้อยละ 37 สามารถประยุกต์สื่อสุศึกษาที่ได้ผลิตขึ้นเพื่อนำไปใช้ร่วมกับการให้สุศึกษา ร้อยละ 12 รวมทั้งสื่อสุศึกษาที่มีอยู่ไม่เพียงพอ ร้อยละ 10

ด้วยเหตุผลดังกล่าว การศึกษาเกี่ยวกับปัญหาการผลิตและใช้สื่อสุศึกษาในการฝึกปฏิบัติงานนับว่ามีความสำคัญและมีความจำเป็นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการฝึกปฏิบัติงานภาคสนาม 1 (รักษาพยาบาล) ของนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรสาธารณสุขศาสตร (สาธารณสุขชุมชน) ในวิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดขอนแก่นซึ่งยังไม่มีการศึกษาปัญหาในการผลิตและใช้สื่อสุศึกษามาก่อน การศึกษาครั้งนี้จะทำให้ทราบปัญหาในการผลิตและใช้สื่อสุศึกษาอันจะนำไปสู่การวางแผนพัฒนาสื่อประกอบในการให้สุศึกษา ทั้งนี้เพื่อเป็นประโยชน์ในการวางแผนและจัดการในการฝึกปฏิบัติงานสนาม 1 (รักษาพยาบาล) ซึ่งจะส่งผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพในการให้ความรู้ แก่ประชาชนและผู้มารับบริการต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาสภาพการผลิตและใช้สื่อสุศึกษา ของนักศึกษาประกาศนียบัตรสาธารณสุขศาสตร (สาธารณสุขชุมชน) ในการฝึกปฏิบัติงานภาคสนาม 1 (รักษาพยาบาล)

1.2.2 เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการผลิตและใช้สื่อสุศึกษาของนักศึกษาประกาศนียบัตรสาธารณสุขศาสตร (สาธารณสุขชุมชน) ในฝึกปฏิบัติงานภาคสนาม 1 (รักษาพยาบาล)

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1.3.1 การศึกษาครั้งนี้ทำการศึกษาเฉพาะปัญหาการผลิตและใช้สื่อสุศึกษาของนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรสาธารณสุขศาสตร (สาธารณสุขชุมชน) รุ่นที่ 67 ภาคการศึกษาที่ 2 ชั้นปีที่ 1 ปีการศึกษา 2540 วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดขอนแก่น

1.3.2 การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาเฉพาะสื่อสุศึกษาที่นักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรสาธารณสุขศาสตร (สาธารณสุขชุมชน) รุ่นที่ 67 นำไปใช้ในการให้สุศึกษาแก่ผู้มารับบริการ

1.4 ข้อตกลงเบื้องต้น

นักศึกษาตอบแบบสอบถามด้วยความจริงใจปราศจากอคติ

1.5 คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

1.5.1 สื่อสุขศึกษา หมายถึง วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ เทคนิคและวิธีการต่าง ๆ ที่ใช้เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดความรู้ เจตคติ ทักษะทางด้านการรักษาพยาบาล รวมทั้งการเผยแพร่ความรู้ทางด้านสาธารณสุข ไปยังผู้รับบริการ ผู้ป่วย ผู้สนใจทั่วไป และประชาชนในชุมชน เช่น เอกสารแผ่นพับ โบปปลิว แผ่นโป่งใส สไลด์ วีดิทัศน์

1.5.2 การให้สุขศึกษา หมายถึง การให้ความรู้ และเน้นถึงเรื่องการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางด้านสุขภาพทุก ๆ ด้านในเรื่องของความรู้ เจตคติ การปฏิบัติและทักษะให้กับผู้มารับบริการ ผู้ป่วย ผู้สนใจทั่วไปและประชาชนในชุมชน

1.5.3 การผลิตสื่อ หมายถึง การจัดทำ หรือการทำให้มีวัสดุ อุปกรณ์เพื่อใช้ในการสื่อสาร สื่อความหมาย หรือถ่ายทอดความรู้ ทางด้านสาธารณสุขโดยมีการกำหนดวัตถุประสงค์และเนื้อหา รวมทั้งความเหมาะสมในวัสดุ อุปกรณ์ แต่ละชนิด

1.5.4 ปัญหาการผลิตสื่อสุขศึกษา หมายถึง อุปสรรคและข้อขัดข้องในด้านต่าง ๆ ในกระบวนการของการจัดทำ หรือการทำให้มีวัสดุ อุปกรณ์ทางด้านสาธารณสุข

1.5.5 การใช้สื่อ หมายถึง การเลือกและนำวัสดุ อุปกรณ์ เทคนิควิธีการทางด้านสาธารณสุข นำสื่อสุขศึกษาไปใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการให้ความรู้ ความเข้าใจรวมถึงการปฏิบัติทางด้านสุขภาพที่ถูกต้องเหมาะสมของผู้มารับบริการ ผู้ป่วย ผู้ที่สนใจ และประชาชนที่อยู่ในชุมชน

1.5.6 ปัญหาการใช้สื่อสุขศึกษา หมายถึง อุปสรรคและข้อขัดข้องในด้านต่าง ๆ ในกระบวนการเลือกและนำวัสดุ อุปกรณ์ เทคนิควิธีการทางด้านสาธารณสุขไปใช้

1.5.7 สภาพปัญหาการผลิตสื่อสุขศึกษา หมายถึง ความเป็นจริงของอุปสรรคและข้อขัดข้องต่าง ๆ ในการจัดทำ หรือการทำให้มีวัสดุ อุปกรณ์เพื่อใช้ในการสื่อสาร สื่อความหมาย หรือถ่ายทอดความรู้ทางด้านสาธารณสุขที่ได้จากการวิเคราะห์แบบสอบถาม

1.5.8 สภาพปัญหาการใช้สื่อสุขศึกษา หมายถึง ความเป็นจริงของอุปสรรคและข้อขัดข้องต่าง ๆ ในการเลือกและนำวัสดุ อุปกรณ์ เทคนิควิธีการทางด้านสาธารณสุขไปใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการให้ความรู้ ความเข้าใจรวมถึงพฤติกรรมด้านสุขภาพที่ถูกต้องเหมาะสมของผู้มารับบริการ ผู้ป่วย ผู้ที่สนใจ และประชาชนที่อยู่ในชุมชนที่ได้จากการวิเคราะห์แบบสอบถาม

1.5.9 การฝึกปฏิบัติงานภาคสนาม 1 (รักษาพยาบาล) หมายถึง การฝึกทักษะเทคนิค การปฐมพยาบาล การพยาบาล การรักษาพยาบาลเบื้องต้น การส่งเสริมสุขภาพ และการศึกษาผู้ป่วยเฉพาะราย ซึ่งในหลักสูตรกำหนดให้เป็นภาคปฏิบัติของนักศึกษา จะมีระยะเวลาในการปฏิบัติประมาณ 5 เดือน ณ โรงพยาบาลชุมชน (วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดขอนแก่น, 2540)

1.5.10 โรงพยาบาลชุมชน หมายถึง หน่วยงานที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการบำบัดรักษาผู้ป่วย รวมทั้งการส่งเสริมสุขภาพในประชาชนให้มีสุขภาพพลานามัยที่สมบูรณ์ ตั้งอยู่ในเขตชนบท ซึ่งเดิมเรียกว่า โรงพยาบาลอำเภอ เป็นสถานฝึกปฏิบัติงานด้านการรักษาพยาบาลของนักศึกษา หลักสูตรประกาศนียบัตรสาธารณสุขศาสตร์ (สาธารณสุขชุมชน) ซึ่งแบ่งเป็น 3 ขนาด ตามเกณฑ์ของกระทรวงสาธารณสุข (กระทรวงสาธารณสุข, 2539) คือ

- 1) โรงพยาบาลชุมชนขนาดใหญ่ หมายถึง โรงพยาบาลชุมชนขนาด 60 / 90 เตียง
- 2) โรงพยาบาลชุมชนขนาดกลาง หมายถึง โรงพยาบาลชุมชนขนาด 30 เตียง
- 3) โรงพยาบาลชุมชนขนาดเล็ก หมายถึง โรงพยาบาลชุมชนขนาด 10 เตียง

1.5.11 อาจารย์พี่เลี้ยง หมายถึง แพทย์หรือพยาบาลที่ให้การดูแลทั้งในด้านวิชาการและความประพฤติของนักศึกษาโดยได้รับมอบหมายหรือได้รับแต่งตั้งจากผู้อำนวยการโรงพยาบาลที่ฝึกปฏิบัติงาน

1.5.12 นักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรสาธารณสุขศาสตร์ (สาธารณสุขชุมชน) หมายถึง ผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ในวิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดขอนแก่น เป็นนักศึกษาในหลักสูตรประกาศนียบัตรสาธารณสุขศาสตร์ (สาธารณสุขชุมชน) รุ่นที่ 67 ชั้นปีที่ 1 ภาคการเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2540 จำนวน 200 คน

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 เป็นแนวทางในการให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการผลิตและการใช้สื่อสุขภาพของ นักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรสาธารณสุขศาสตร์ (สาธารณสุขชุมชน) ในการฝึกปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้น

1.6.2 นำผลที่ได้มาใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงเกี่ยวกับการใช้เทคนิคและการพัฒนาเทคโนโลยีในการใช้สื่อสุขภาพ

1.6.3 เป็นแนวทางในการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนในวิชาที่เกี่ยวข้องกับการฝึกปฏิบัติงานภาคสนาม 1 (รักษาพยาบาล) เช่น การปฐมพยาบาล การอนามัยครอบครัว การพยาบาลและสุขภาพ

1.6.4 เพื่อเป็นการพัฒนา ปรับปรุง และส่งเสริมการนำสื่อมาใช้ประกอบในการนำเสนอ การให้สุขภาพ กับประชาชนและผู้มารับบริการในโรงพยาบาล